

Democratic System and the Role of Participation in Political Stability and Instability: A Study of the Presidencies of Mahmoud Ahmadinejad and Hassan Rouhani

Mehdi. Shahrabi¹, Ali Ashraf. Nazari^{2*}, Seyed Mostafa. Abtahi³

¹ PhD Student, Department of Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

² Associate Professor, Department of Political Science, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran

³ Assistant Professor, Department of Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

* Corresponding author email address: aashraf@ut.ac.ir

Article Info

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Shahrabi, M., Nazari, A. A., & Abtahi, S. M. (2025). Democratic System and the Role of Participation in Political Stability and Instability: A Study of the Presidencies of Mahmoud Ahmadinejad and Hassan Rouhani. *Journal of Social-Political Studies of Iran's Culture and History*, 4(4), 1-18.

© 2025 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

ABSTRACT

This article seeks to examine the impact of political participation on political stability and instability during the presidencies of Hassan Rouhani and Mahmoud Ahmadinejad. The main research question of the article is: What is the relationship between political participation and political stability or instability within the framework of the Islamic Republic of Iran, which is based on democratic principles, and how can this relationship be analyzed? The hypothesis of the article is that political participation can play a role in increasing or decreasing political stability or instability. The research method employed in this study is based on Norman Fairclough's Critical Discourse Analysis. This study demonstrates that the issue of political stability or instability is of great significance in political science, as it directly affects the continuity or discontinuity of a political system. Political systems have always been confronted with this issue. In this research, the concept of "religious democracy" refers to considering the votes, demands, and aspirations of the people within the value-based foundations of Islam. "Political stability" is defined as a state in which a relative balance exists among the three strata of elites—intellectual, instrumental, and political—across various domains. When this balance is disrupted due to increasing divergence, political instability will afflict society. In such a situation, the primary duty of the political system is to preserve this balance among the elites, which can facilitate the modernization of society without severe ruptures in policymaking and implementation.

Keywords: Political participation, stability, instability, elections, people.

EXTENDED ABSTRACT

The present study investigates the intricate relationship between political participation and political stability or instability within the framework of Iran's political system during the presidencies of Mahmoud Ahmadinejad and Hassan Rouhani. Drawing from the theoretical perspective of critical discourse analysis (CDA), particularly Norman Fairclough's model, the research aims to unravel the latent ideological structures embedded in political texts and media narratives that shaped public perceptions and elite interactions in these two periods. The core hypothesis driving the study is that political participation—whether stimulated by government-led incentives or generated through civil-society initiatives—plays a dual role: it can foster political stability when it aligns with institutional structures and public legitimacy, or it can aggravate instability when participatory demands exceed institutional capacities or are met with repression. The study aligns with conceptual distinctions made by scholars such as Lerner, who emphasized the communicative foundations of political modernization (Lerner, 1964), and Smith, who viewed stability in normative behavioral alignment (Smith, 2000). Through a rigorous discourse-analytical review of newspapers such as *Kayhan*, *Shargh*, *Etemad Melli*, and *Iran*, the research decodes the competing discursive formations employed by political actors to either legitimize or delegitimize claims of participatory representation and regime continuity.

The research opens with a comprehensive overview of the Islamic Republic's political architecture, highlighting its unique fusion of theocratic and republican elements—what is termed as "religious democracy." This system, according to theorists such as Ahmadi, encapsulates a participatory framework rooted in Islamic values while simultaneously upholding the republican principle of popular vote (Ahmadi, 2022). The study also considers broader scholarly debates on the role of political competition and party development in shaping democratic outcomes. For example, Abtahi and Heydari argue that while political parties in Iran exist as formal entities, their functional roles remain severely restricted, limiting their capacity to channel political participation meaningfully (Abtahi & Heydari, 2013). Similarly, Eftekhari and Tajik outline five prerequisites—pluralism, freedom, institutionalization, authoritative governance, and a competitive culture—as essential conditions for meaningful political competition, many of which are absent or inconsistently implemented in Iran (Eftekhari & Tajik, 2002). Within this contested terrain, political participation in Iran oscillates between two paradigms: a reactive, state-induced engagement that seeks to preserve elite control and an organic, often oppositional movement that demands institutional responsiveness and reform.

The presidency of Mahmoud Ahmadinejad (2005–2013) is marked in this study as a period of populist mobilization framed within a conservative ideological discourse. Ahmadinejad's campaign strategies, particularly his provincial tours and distribution of state resources, were designed to galvanize support among the economically marginalized, thereby constructing a participatory image based on economic populism rather than political pluralism (Akbari & Amini, 2010). However, as poverty indices later revealed, these interventions failed to create sustainable development and instead contributed to broader socioeconomic instability. The 2009 post-election protests, also known as the Green Movement, became a focal point for analyzing political instability born from contested political participation. Reformist candidates such as Mir-Hossein Mousavi mobilized significant portions of the electorate under the banner of "free elections," only to be met with violent repression and rhetorical delegitimization. The discourse deployed by Ahmadinejad's allies, especially through media outlets like *Kayhan*, sought to monopolize the meaning of "the people" and dismiss critics as foreign agents or internal saboteurs. These

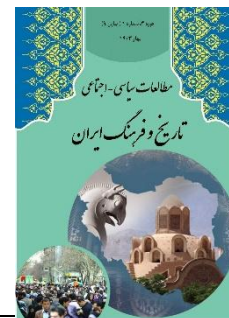
dynamics highlight Sanders' theory that political instability is best measured not by the occurrence of regime change but by the system's inability to respond to challenges within its normative framework (Sanders, 2002).

In contrast, Hassan Rouhani's presidencies (2013–2021) represented a discursive shift toward moderation and institutional engagement, as reflected in his slogans of “prudence and hope” and “government of moderation.” Rouhani's campaign managed to secure endorsements from both moderate conservatives and reformists, including previously marginalized figures such as Mousavi and Karroubi. Media analysis of outlets such as *Shargh* and *Etemad* reveals a strategic emphasis on technocratic governance, international engagement, and civil liberties. Notably, Rouhani's self-characterization as a “lawyer, not a general” in televised debates symbolically distanced him from militarized or authoritarian governance models and resonated with urban middle-class voters seeking political normalization. The study finds that while the first term of Rouhani witnessed high levels of political participation and a boost in public trust, the second term failed to maintain this momentum, largely due to economic hardship, international sanctions, and unmet campaign promises. This trajectory corresponds with Khajeh Sarvi's assertion that political stability depends on the system's ability to maintain a balance among elite strata—intellectual, instrumental, and political—and that disruption in this balance, either through repression or exclusion, fosters systemic instability (Khajeh Sarvi, 2003).

The study also revisits historical and comparative frameworks for understanding participation and stability. Drawing on Huntington's theory of political development, the analysis highlights the risks associated with rapid political mobilization in the absence of robust institutional mechanisms. Huntington argued that instability arises in societies undergoing modernization where the rate of social mobilization exceeds the institutional capacity to manage new demands (Huntington, 1996). In the Iranian context, this is evident in the failure to institutionalize reformist movements post-2009 and the state's reliance on security mechanisms over participatory responses. Furthermore, the research evaluates the typologies of political participation proposed by Almond and Verba, particularly the distinction between conventional and unconventional forms of engagement. The Green Movement, characterized by mass protests and civil disobedience, exemplifies a shift from institutionalized participation (e.g., voting) to confrontational and symbolic acts of dissent, raising questions about the role of electoral legitimacy in political stability. Shirazi and Sahraei underscore this tension, arguing that Iran's political parties, due to legal and structural limitations, often fail to channel societal demands, thereby contributing to political volatility (Shirazi & Sahraei, 2018).

Ultimately, the findings suggest that political participation in Iran does not follow a linear path toward stability. Rather, its effects are mediated by the nature of elite consensus, the responsiveness of institutions, and the openness of political discourse. Participation without representation, or engagement met with repression, creates the conditions for political alienation and crisis. The Rouhani administration's initial success in fostering inclusive participation proved fragile in the face of structural economic problems and elite fragmentation. Conversely, Ahmadinejad's populist mobilization succeeded in short-term participation boosts but lacked institutional follow-through, leading to heightened instability. The study proposes that for participation to serve as a stabilizing force, it must be rooted in institutional legitimacy and not merely electoral engineering. In the Iranian context, where the boundaries between republican representation and theocratic guardianship remain contested, the role of political participation

in fostering stability will continue to oscillate between promise and peril, contingent on elite strategies and citizen engagement. The implications of this study extend beyond Iran, offering insights into how hybrid political systems negotiate the tensions between authority and participation, and how discourse shapes the possibilities and limits of democratic engagement.

نظام مردم سالاری و نقش مشارکت بر ثبات و بی‌ثباتی سیاسی: مطالعه دوره ریاست جمهوری محمود احمدی نژاد و حسن روحانی

مهدی شهرابی^۱، علی اشرف نظری^{۲*}، سید مصطفی ابطهی^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. دانشیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۳. استادیار، گروه علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

* ایمیل نویسنده مسئول: aashraf@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله

پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

شهرابی، مهدی، اشرف نظری، علی، و ابطهی، سید مصطفی. (۱۴۰۴). نظام مردم سالاری و نقش مشارکت بر ثبات و بی‌ثباتی سیاسی: مطالعه دوره ریاست جمهوری محمود احمدی نژاد و حسن روحانی. *مطالعات سیاسی- اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران*, ۴(۴), ۱۸-۱.

مقاله حاضر به دنبال بررسی تأثیر مشارکت سیاسی بر ثبات - بی‌ثباتی سیاسی در دوره ریاست جمهوری حسن روحانی و محمود احمدی نژاد است. پرسش اصلی مقاله این است که چه ارتباطی بین مشارکت سیاسی و ثبات - بی‌ثباتی سیاسی در نظام جمهوری اسلامی ایران که مبتنی بر مردم سالاری است وجود دارد و چگونه قابل تحلیل است؟ فرضیه مقاله بر این است که مشارکت سیاسی می‌تواند در افزایش / کاهش ثبات - بی‌ثباتی سیاسی نقش داشته باشد. روش تحقیق این پژوهش مبتنی بر تحلیل گفتمان انتقادی نورمن فرکلاف است. این پژوهش نشان می‌دهد که موضوع ثبات - بی‌ثباتی سیاسی به دلیل تأثیر بر تداوم و عدم تداوم نظام سیاسی موضوعی مهم در علم سیاست محسوب می‌شود. نظام‌های سیاسی همیشه با این موضوع درگیر بوده‌اند، در این پژوهش، منظور از مردم سالاری دینی در نظر گرفتن رای، خواسته‌ها و مطالبات مردم بر اساس مبانی ارزشی اسلام است و مراد از ثبات سیاسی حالتی است که در آن بین سه طیف نخبگان (فکری، ابزاری و سیاسی) در زمینه‌های مختلف تعادل نسبی برقرار باشد و هرگاه این تعادل در اثر افزایش فاصله بر هم زده شود، بی‌ثباتی سیاسی دامنگیر جامعه خواهد شد. در این حالت عمده‌ترین وظیفه نظام سیاسی حفظ این تعادل بین نخبگی است که می‌تواند نوسازی جامعه را بدون گسست‌های خشن در سیاست‌گذاری و در اجرا به پیش برد.

کلیدواژگان: مشارکت سیاسی، ثبات، بی‌ثباتی، انتخابات، مردم.

© ۱۴۰۴ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

مقدمه

از آغاز پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷، ساختار حاکمیتی جمهوری اسلامی، زمینه‌ای را برای رقابت و مشارکت سیاسی بین گروه‌های مختلف در جامعه فراهم کرد. استقرار نظام مردم سالاری دینی مبتنی بر ولایت فقیه یک تجربه نوین در بحث نظام‌های سیاسی است که استعداد و توان لازم برای جلب مشارکت سیاسی و رقابت دارد. فقه سیاسی شیعه به لحاظ روش شناختی و پاسخ‌گویی به مسایل مستحدثه توان فوق‌العاده‌ای در همراهی نظام سیاسی با مبانی مردم سالاری دارد.

از ویژگی‌های اساسی نظام ولایت فقیه در جمهوری اسلامی تلفیق دو عنصر اساسی یعنی اسلامیت و جمهوریت می‌توان است. امروزه در کنار بحث مشارکت سیاسی، عنصر رقابت نقش مهمی در فرآیند توسعه سیاسی به همراه دارد. احزاب به عنوان چرخ دنده‌های دموکراسی از شاخصه‌های اساسی توسعه سیاسی به حساب می‌آیند. تأسیس احزاب سیاسی از مفاهیم نوینی است که شهروندان در قالب آن، حق و حقوق خویش را مطالبه می‌نمایند (Abtahi & Heydari, 2013).

مبنای بحث در این مقاله، دوران ریاست جمهوری محمود احمدی نژاد و حسن روحانی است. پرسش اصلی مقاله این است که چه ارتباطی بین مشارکت سیاسی و ثبات - بی‌ثباتی سیاسی در جمهوری اسلامی ایران وجود دارد و چگونه قابل تحلیل است؟ در این مقاله سعی می‌شود تا مشارکت و ثبات - بی‌ثباتی سیاسی در حد فاصل انتخابات مشخص شده، بر پایه نظری تحلیل گفتمان انتقادی مورد تدقیق و تحلیل قرار گیرد.

پیشینه تحقیق

شیرازی و صحرايي (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی نقش و تاثیر احزاب در ثبات سیاسی ایران با مطالعه موردی دولت اصلاحات پرداختند. نتایج نشان داد که احزاب مورد بررسی در ایران در برخورد با بی‌ثباتی‌های سیاسی نتوانسته‌اند کارکرد مناسبی از خود نشان دهند و در نتیجه نقش و تاثیر مثبتی بر کاهش و کنترل بی‌ثباتی‌های سیاسی مورد نظر نداشته‌اند (Shirazi & Sahraei, 2018).

حسینی (۱۳۹۵) در مقاله "رقابت سیاسی و راهبرد جمهوری اسلامی ایران در ترسیم وضعیت مطلوب" بر این اعتقاد است که رقابت سیاسی با توجه به عدم فعالیت گروه‌های با سلیقه متفاوت از حکومت کمتر در جمهوری اسلامی ایران قابل رویت است (Hosseini, 2016). خواجه سروی (۱۳۸۸) در پژوهشی به "بررسی چارچوبی برای تحلیل رقابت و ثبات سیاسی با نگاهی به تجربه جمهوری اسلامی ایران" پرداخت. نتایج نشان داد که رقابت سیاسی از موضوعات پذیرفته شده در نظام جمهوری اسلامی است. ثبات سیاسی نیز ذهن مشغولی عمده کسانی است که به تداوم حیات نظام سیاسی علاقه مندند. این مقاله در پی آن است که برای تحلیل پیوند دو مولفه رقابت سیاسی و ثبات سیاسی، چارچوبی ارائه دهد که در پرتو آن بتوان تاثیر ثبات سیاسی را بر رقابت سیاسی در جمهوری اسلامی ایران سنجید. برای این منظور لازم است مفاهیم مهمی چون رقابت و ثبات سیاسی تحلیل و بررسی شود و بر اساس آن ساختار نظری ای استوار شود که از قابلیت لازم برای تغییر رفتارهای سیاسی و در ادامه ارائه تجویز برای سیاستهای آتی برخوردار باشد (Khajeh Sarvi, 2009).

خواجه سروی (۱۳۸۲) در کتاب "رقابت سیاسی و ثبات سیاسی در جمهوری اسلامی ایران جناح‌های سیاسی را در سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۰ مورد بررسی قرار داده است (Khajeh Sarvi, 2003).

افتخاری و تاجیک (۱۳۸۱) در پژوهشی با عنوان "درآمدی بر خطوط قرمز در رقابت‌های سیاسی اصولی را برای تحقق رقابت سیاسی مشخص کردند. بر این اساس رقابت سیاسی زمانی تحقق پیدا می‌کند که متضمن حصول پنج پیش شرط تکثر، آزادی، حاکمیت مقتدر، نهادمندی و فرهنگ رقابت باشد (Eftekhari & Tajik, 2002).

دلاوری (۱۳۷۸) در تحقیقی تحت عنوان بررسی ریشه‌های خشونت و بی‌ثباتی سیاسی در ایران رقابت سیاسی را در چهار سطح تقسیم بندی و تفکیک می‌کند. نخست رقابت میان دولت‌ها و گروه‌های سیاسی رقیب یا مخالف که در بیرون از هیات حاکمه قرار دارند. دوم رقابت میان جناح‌های مختلف هیات حاکمه و گاه بین نهادها و سازمان‌های گوناگون دولتی. سوم رقابت میان خود گروه‌های مختلف سیاسی مخالف و چهارم، رقابت در درون هر یک از گروه‌های مخالف (Delavari, 1999).

در پژوهش‌های خارجی نیز می‌توان به مقاله "تئوکراسی در برابر دموکراسی: ایران احزاب سیاسی را در نظر می‌گیرد" نوشته استفان فایرینک (۱۹۹۸) اشاره داشت که بحث رقابت سیاسی بین احزاب را به پیش از دوره خاتمی می‌کشد (Fairbanks, 1998). همچنین هانتینگتون در کتاب سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی (۱۳۷۵) فراگرد تحول حزبی را در رابطه با مقوله هویت در چهار مرحله مورد توجه قرار داد: مرحله جناح‌گرایی، گرایش دوقطبی، گسترش و نهادمندی. در مرحله جناح‌گرایی، افراد و گروه‌ها به‌رغم درهم شکستن چارچوب‌های سنتی رفتار سیاسی هنوز نتوانسته‌اند سازمان‌های سیاسی نوین را تحول بخشند. در مرحله دوم، به‌واسطه تکامل نظام سیاسی، گرایش به دوقطبی شدن بروز می‌نماید. در مرحله سوم جناح‌ها ائتلاف می‌کنند و در مرحله نهایی، که از آن به نهادمندی تعبیر می‌شود، الگوها و رویه‌های موجود تثبیت می‌شود که به واسطه آن شکل نظام حزبی نیز روشن می‌شود (Huntington, 1996).

روش تحقیق

روش تحقیق این پژوهش مبتنی بر تحلیل گفتمان انتقادی نورمن فرکلاف است که واجد سه ویژگی ذیل است:

۱. بتوان آن را برای تحلیل متن به کار گرفت.
 ۲. توانایی بازشناسی سازوکارهای ایدئولوژیکی پنهان در بازنمایی متن‌ها را داشته باشد.
 ۳. داده‌های به دست آمده از آن قابل استفاده در چهارچوب نظری تحقیق باشد.
- روش شناسی که برای برآورد کردن انتظار این تحقیق بکار گرفته شده از دو بخش تشکیل می‌شود:

۱- تحلیل بینامتنی ۲- تحلیل بیناگفتمانی

منابع داده‌ها در این تحقیق هفت نوع از داده‌های قابل گردآوری است، که این هفت دسته عبارتند از: کتاب‌های تالیف شده، کتاب‌های ترجمه شده، نقل قول‌ها، مقالات و تحقیقات انجام شده، سخنرانی‌های شاخص‌های سیاسی، سایت‌های معتبر علمی و پژوهشی و نهایتاً روزنامه‌های مختلف دو دوره ریاست جمهوری احمدی نژاد و روحانی.

جامعه آماری در این تحقیق متون سیاسی موجود در روزنامه‌های کیهان، اطلاعات، همشهری، شرق، آفتاب در بازه زمانی سالهای ۱۳۸۴ به بعد که مرتبط به دوران دو رئیس جمهور احمدی نژاد و روحانی می‌باشد.

همچنین در بررسی متون از روش مقایسه نیز استفاده شده است. ضمن آنکه مضامین و محورهای اصلی تبلیغاتی هر کاندیدا و گفتمان بر اساس میزان تکرار آنها، تأکید صریح نامزدها و طرفدارانشان و شعارهای اصلی هر نامزد استخراج شده و برای تشخیص دال اصلی نیز چند معیار در نظر گرفته شد.

روش تجزیه تحلیل داده‌ها بر اساس تحلیل گفتمان پدام است که مبتنی بر پنج سطح است:

سطح (برداشت از اصل متن)، عمق سطح (جهت گیری و گرایش متن)، سطح عمق (تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن)، عمق عمق (عمیق) و مرحله عمیق تر.

مردم سالاری دینی

مردم سالاری دینی نظامی است که تنها در جامعه دینی و پس از آنکه دینداران حاکمیت دین را بر حیات اجتماعی و سیاسی خویش پذیرفته اند شکل گرفته و سامان پیدا می‌کند. بدین معنی که ارزش‌های دینی و مذهبی نقش اساسی در حوزه عمومی و سیاسی جامعه ایفا می‌نماید و به طور واقعی و حقیقی با مردم ارتباط و پیوند دارد. مفهوم مردم سالاری دینی را می‌توان چنین بیان کرد "در نظر گرفتن رای، خواسته‌ها و مطالبات مردم بر اساس مبانی ارزشی اسلام" (Ahmadi, 2022).

به عبارت دیگر می‌توان گفت مردم سالاری دینی شیوه‌ای از حکومت‌داری در کشورهای اسلامی است که شهروندان دین‌باور در چارچوب آموزه‌های شریعت، مشارکتی فعال در زندگی سیاسی دارند و از هرگونه استبداد فردی در تصمیم‌گیری‌های عمومی اجتناب می‌کنند. الهی بودن ذات حاکمیت و واگذاری حاکمیت از طرف خدا به مردم را دو عنصر اصلی این نوع حکومت دانسته‌اند .

ثبات سیاسی

در فرهنگ نامه‌های فارسی دو تعریف از لغت ثبات ارائه شده است. اول به معنای سکون که این نوع ثبات در بعد سیاسی به معنای ثبات اقتدارگرایانه یا گورستانی است و دوم به معنای ماندن یا دوام یافتن در عین بی‌سکون و تحرک است. این نوع ثبات در بعد سیاسی به معنای سیاسی پویا یا دموکراتیک است. این تعاریف ثبات سیاسی نیز همگی پویا یا دموکراتیک را مد نظر قرار داده و از ثبات سیاسی گورستانی یا اقتدارگرایانه دوری جسته‌اند.

تعریفی که لرنر (۱۹۶۴) از ثبات سیاسی ارائه کرده است مبتنی بر نقش ارتباطات در توسعه و توسعه سیاسی است. نگاهی به نوشته‌های لرنر نشان می‌دهد که مشکل اصلی وی ثبات سیاسی نیست بلکه وی در جست و جوی تبیین تاثیرگذاری عینی گسترش ارتباطات و به دنبال آن انقلاب ارتباطات بر پیشبرد نوسازی و تجدد غربی در مناطق مختلف جهان سوم به ویژه منطقه خاورمیانه بوده است (Lerner, 1964).

تعریف روستو (۱۳۸۰) از ثبات سیاسی با عنایت به موضوع مشروعیت سیاسی عرضه شده و افرادی مانند لوسین پای در بررسی‌هایی که از بحران مشروعیت در کشورهای مختلف به عمل آورده‌اند بدان استناد جسته‌اند. به خصوص اینکه وقتی پای از نقش رهبری در حل بحران‌های مشروعیت سخن می‌گوید به دو راهی‌هایی اشاره دارد که فرا روی رهبران سیاسی کشورها قرار دارد. مانند دو راهی تعصب و هم سازی (Pye, 2001).

تعریف اسمیت (۱۳۷۹) از ثبات سیاسی بر ماهیتی هنجاری استوار است که می‌توان آن را به این شکل بیان داشت که ثبات سیاسی حالتی است که در آن اعضای جامعه از الگوهای رفتاری واقع در محدوده‌های ناشی از انتظارات نقش سیاسی منحرف نشده باشند. این تعریف می‌تواند بر هر جامعه‌ای منطبق گردد. هر جامعه‌ای مبتنی بر هنجارهای مخصوص به خود است و الگوهای رفتاری از نقش‌های سیاسی منتزع می‌شوند که بر اساس این هنجارها شکل گرفته است (Smith, 2000).

ساندرز برای تعریف ثبات سیاسی تلاش کرده است این کار را از طریق تعریف بی‌ثباتی سیاسی انجام دهد. تعریف وی عبارت است از: "معیاری که بتوان به وسیله آن یک نظام سیاسی را در مقطعی از زمان بی‌ثبات خواند، معیاری است که با وقوع یا عدم وقوع تغییرها و چالش‌ها در هر حکومت، رژیم با جامعه نسبت مستقیم دارد. یعنی آنکه تا چه حد این تغییرها و چالش‌ها، الگوی معمولی یک سیستم خاص حکومتی، رژیم با جامعه را تغییر داده‌اند و تا چه میزان باعث ایجاد چالش در آن‌ها شده‌اند. مسلم است که این الگو خود با گذشت زمان دستخوش تغییر می‌شود" (Sanders, 2002).

خواجه سروی در تعریف ثبات سیاسی به انحراف از الگوی خاص و متعارف نظام سیاسی توجه کرده است. "ثبات سیاسی به معنی عدم انحراف یک نظام سیاسی از هنجار خود است، یعنی هر اندازه نظام سیاسی‌ای که در معرض تغییر یا چالش قرار گرفته بتواند الگوی خاص

متعارف (هنجار) خود را حفظ نماید از ثبات بیشتری برخوردار است و به هر میزان که تغییرات با چالش‌ها بتوانند الگوی متعارف خاص نظام سیاسی را تغییر دهند این نظام سیاسی بی‌ثبات تر از دیگر نظام‌ها یا از خودش نسبت به موقعیت قبلی یا بعدی است" (Khajeh Sarvi, 2003).

در این پژوهش ثبات سیاسی حالتی است که در آن بین سه طیف نخبگان در زمینه‌های مختلف تعادل نسبی حاصل از عدم فاصله جدی بین آن‌ها برقرار باشد و هرگاه این تعادل در اثر افزایش فاصله بر هم زده شود، بی‌ثباتی سیاسی دامنگیر جامعه خواهد شد. در این حالت عمده ترین وظیفه نظام سیاسی حفظ این تعادل بین نخبگی است که می‌تواند نوسازی جامعه را بدون گسست‌های خشن در سیاستگذاری و در اجرا به پیش برد.

شاخص‌های ثبات سیاسی

در تشریح ثبات و بی‌ثباتی سیاسی و شاخص‌های آن ساندرز (۱۳۸۱) معیاری که هر نظام سیاسی را بتوان به وسیله آن بی‌ثبات یا با ثبات خواند چنین مطرح کرده:

- بیانی که حاوی مقایسه درجات نسبی بی‌ثباتی در نظام A و نظام B در خلال مدت زمان واحد باشد.
- بیانی که حاوی مقایسه ثبات نسبی نظام‌های مختلف در زمان‌های مختلف باشد.
- بیانی که حاوی مقایسه ثبات - بی‌ثباتی نسبی یک نظام واحد در زمان‌های مختلف باشد. (ساندرز، ۱۳۸۱: ۱۳۵)

جدول ۱

شاخص‌های عملی چهار بعد بی‌ثباتی/از دید ساندرز

ردیف	مفهوم	شاخص
۱	تغییر رژیم	تغییر در هنجارها که به نظر بلاندل شامل کودتاهای موفق می‌شود. تغییر در نظام حزبی و تغییر در وضعیت نظامی - غیر نظامی
۲	تغییر حکومت	تغییر در مقامات اصلی اجرایی - تعدیل‌ها در قوه مجریه (تغییرات کابینه)
۳	چالش‌های خشونت آمیز	حملات چریکی - شورش - مرگ در اثر خشونت سیاسی - کودتاهای انجام شده (انتقال نامنظم ناموفق)
۴	چالش‌های مسالمت آمیز	اعتصابات - تظاهرات

رقابت و مشارکت سیاسی در جمهوری اسلامی

از ابتدای انقلاب اسلامی تا کنون، گروه‌های مختلف بر سر سهم خواهی از قدرت با یکدیگر رقابت سیاسی داشته اند در این بین گاهی این رقابت سیاسی موجبات افزایش مشارکت سیاسی مردم را در انتخابات فراهم کرده است. در ذیل دو دوره مورد بحث این مقاله را در گستره رقابت سیاسی مورد بحث قرار می‌دهیم.

محمود احمدی نژاد و قدرت گرفتن اصولگرایان

نهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری در ایران در تاریخ ۲۷ خرداد ۱۳۸۴ انجام شد. آنچه در این انتخابات بیشترین توجه را به خود جلب کرد رقابت گفتمان‌های مختلف در درون دولت جمهوری اسلامی بود.

احمدی نژاد به محض روی کار آمدن، سیاست‌هایی را دنبال کرد که مخاطبان اصلی آن افراد محروم جامعه بودند. مردمی که بیشترین مشارکت سیاسی را برای رئیس جمهور شدن وی داشتند. در همین راستا، او چندین ماه پس از ریاست جمهوری خود اولین سفر استانی خود را در ۱۳۸۴ به خراسان جنوبی که یکی از محروم‌ترین استانهای ایران بود، آغاز کرد. این سفرها که شامل تمام استانهای ایران بود تا پایان دوره ریاست جمهوری وی سه بار تکرار شد. نوشتن نامه به رئیس جمهور حتی برای پیش پا افتاده‌ترین نیازهای زندگی روزمره از جنبه‌های اساسی این سفرها بود (Akbari & Amini, 2010).

در استانداری کل استان‌ها، تیمی موظف شد نامه‌های افراد را مورد پردازش قرار دهند و بخوانند. اگرچه برخی وام‌های کوچک بلاعوض اعطا می‌شد، اما به طور کلی، مبلغ قابل توجهی توزیع شد که منجر به افزایش بی‌سابقه وجه نقد در سطح جامعه شد. اگرچه مقدار ناچیزی از نابرابری و نسبت خانواده‌های زیر خط فقر در دوره خاتمی کاهش یافت، اما در دوره احمدی نژاد روند افزایشی نشان داد. در سال ۱۳۸۳، یعنی ۱ سال پس از پایان دوره خاتمی، تعداد خانواده‌هایی که از فقر مطلق و نسبی در مناطق شهری رنج می‌بردند به ترتیب ۱ و ۲ میلیون نفر بود. در سال ۱۳۸۸، پس از پایان دوره ۴ ساله نخست احمدی نژاد، اینها به ترتیب ۱.۳ و ۲.۵ میلیون خانواده بودند.

جدول ۲

روزنامه‌های مورد بررسی در دوره احمدی نژاد

دوره اول اصولگرایی	وابسته به دولت	نهاد عمومی موافق دولت	نهاد برآمده از گفتمان دولت
دوره دوم اصولگرایی	ایران	کیهان و خبرگزاری فارس	وطن امروز
	ایران	کیهان و خبرگزاری فارس	وطن امروز

تحلیل گفتمان ادبیات رسانه‌های آقای احمدی نژاد

تحلیل بیناگفتمانی: در سرمقاله ۸۴/۳/۰۴ روزنامه کیهان تکرار عبارت رفع تبعیض و نابودی فساد نوعی غیریت را می‌توان دید که نویسنده به دنبال جدا کردن رویکرد انقلابی احمدی نژاد در مقابل کاندیدای رقیب است و او را مبرزتر از بقیه معرفی می‌کند. همچنین همین روزنامه در سرمقالات روزهای پیش از انتخابات سعی در تمرکز بر دال‌هایی از طرف مردم در جهت معرفی احمدی نژاد به عنوان کاندیدای اصلاح دارد ترکیب اضافی "در خلال انتخابات مجلس هفتم" که برای معرفی مطالبات مردم آمده است به دو شکل قابل تحلیل است اول اینکه مخالفت کیهان را با مجلس ششم که اکثریت آن اصلاح طلبان بودند مشخص می‌کند و براین نظر اصرار دارد که مطالبه مردم فضای باز و آنچه خاتمی می‌گفت نیست و از طرف دیگر خود و جریان اصولگرا را نماینده مردم در نظر می‌گیرد که از آنجایی که رای مردم مجلس اصولگرای هفتم بود حال رای آن‌ها در ریاست جمهوری نیز احمدی نژاد خواهد بود و مشارکت سیاسی مردم به دلیل اصولگرایی و شعارهای رفع فساد و اقتصادی اصولگرایان است.

در تکرار عبارت "نقش بی‌بدیل و بی‌نظیر ملت ایران" در ۵ خرداد ۸۸ خبرگزاری جمهوری اسلامی، نوعی اصرار برای ابراز "من" سخنران یا نویسنده دیده می‌شود که ادعای مالکیت بر مشارکت سیاسی مردم را دارد و البته در سرمقالات و سخنرانی‌های دیگر نیز می‌توان گفت احمدی نژاد و رسانه‌های وابسته به او پیشرفت را با ایستادن در مسیر آرمانهای انقلاب و حرکت در مسیر آن امکان پذیر می‌دانند که احمدی نژاد این پیشرفت و حرکت در این مسیر را با توجه خود معنا می‌کند. چنانکه در روزنامه کیهان به وضوح از ترس و ناتوانی دولت‌های قبل در خصوص مدیریت کشور صحبت می‌کند و درواقع با برجسته کردن "من" رئیس جمهور، درصدد ایجاد گفتمانی جدید در مقابل تمام

گفتمان‌های پیش از اوست که نتوانسته اند ریشه فساد را بخشکانند از طرف دیگر روزنامه کیهان تقلب در انتخابات را دروغ می‌داند و به نوعی مشارکت سیاسی را در رای دادن به احمدی نژاد تحلیل می‌کند. در واقع با محور قرار دادن " تکلیف انتخابات ریاست جمهوری دهم در دور اول مشخص خواهد شد "

تحلیل بینامتنی: محمود احمدی نژاد در تاریخ ۸۴/۳/۲۹ روزنامه کیهان "اراده ملت" را به عنوان هم وزن خود در نظر می‌گیرد. استفاده از این ترکیب که اراده ملت به سمت ریاست جمهوری اوست در تلاش برای کم رنگ کردن گفتمان اصلاحات می‌تواند معنا شود. همچنین ۸۴/۴/۵ روزنامه کیهان دلیل پیروزی احمدی نژاد را همانا "سبک زندگی فروتنانه ای" او در نظر می‌گیرد تا مشارکت سیاسی مردم را به نوعی مصادره کند و در مقابل گفتمان خاتمی که توسعه سیاسی را اولویت قرار می‌داد قرار دهد چرا که در ادامه لفظ "تقلا کردن" را برای اصلاح طلبان در مقابل پیروزی احمدی نژاد می‌آورد تا گفتمان پیروز را در انقلاب اسلامی و به دنبال مشارکت سیاسی مردم، اصولگرایی معرفی کند.

در دور دوم ریاست جمهوری احمدی نژاد، مخالفان او که جنبش سبز نامیده می‌شدند از طرف وی به خس و خاشاک نام گرفتند. می‌توان گفت که وقتی دولت حقوق منتقدان و مخالفان خود را برای رای گیری به رسمیت نشناسد قاعدتاً روند مشارکت با مشکل مواجه می‌شود کما اینکه در سال ۱۳۸۸ این اتفاق افتاد. در واقع اگر دولت حق مشارکت را کاملاً تشخیص ندهد و از آن حمایت نکند و شهروندان از ادعای حقوق خود اکراه داشته باشند، افراد صرفاً موظف به شرکت در صحنه سیاسی هستند و تصمیم گیرنده‌های مستقلی نیستند. در چنین جوامعی، فرد صرفاً منفعل است و هیچ مشارکت آگاهانه یا فعالی از خود نشان نمی‌دهد. به همین دلیل می‌توان الگوی مشارکت سیاسی در زمان احمدی نژاد را تبعی دانست.

یکی از پرکاربردترین شیوه‌های بیان گزاره‌های ایدئولوژیک در متون و سخنرانی‌ها، استفاده از پیش فرض‌های مشترک است که گوینده پیش فرض‌های ایدئولوژیک بینامتنی خود را در چارچوب زمینه مشترکی که بین خود و مخاطب فراهم می‌کند، قرار می‌دهد. این باعث می‌شود مخاطب با مقاومت کمتری این مفروضات را بپذیرد. در متن روزنامه کیهان، سخنران با در نظر گرفتن تجربه تمدن اسلامی و نقش ملت در تمدن بشری، تمدن اسلامی و انقلاب اسلامی، با تکیه بر حافظه تاریخی ملت برای ایجاد زمینه مشترک برای بیان، از آمادگی و تلاش برای ایجاد یک زمینه مشترک استفاده می‌کند. یک نقش کلیدی و به نمایندگی تاریخی آن‌ها توجه می‌کند تا گزاره پیشنهادی را با مخالفت کمتر مخاطبان بپذیرد.

به طور کلی باید گفت که در دوره احمدی نژاد، مسئله مشارکت سیاسی در ایران از دیدگاه دیگری مورد توجه قرار گرفت. این بدان معناست که مطبوعات دوره اصولگرایی تأکید بیشتری بر بعد اقتصادی توسعه تا مشارکت سیاسی داشتند. با کمی دقت در شاخص‌های بررسی شده، متوجه می‌شویم که اصولگرایان تمرکز خود را بر یارانه، عدالت، شعارهای انقلابی، سهام عدالت و برخورد با مخالفان خود گذاشته اند. در دوره دوم احمدی نژاد که با بحث جنبش سبز مصاف بود اما بحث رقابت سیاسی بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است و دال مرکزی گفتمان اصولگرایی که زنده کردن شعارهای انقلابی، ولایت فقیه است در این مسیر سعی در برخورد و یا طرد گفتمان‌های رقیب می‌رود. به عبارت دیگر، در بعد سیاسی، به دلیل حوادث پس از انتخابات و تأثیرگذاری بر سایر موضوعات روز، تعداد سرمقاله‌هایی که به عدم مداخله دولت‌های خارجی اشاره داشتند، افزایش یافته است. در واقع احمدی نژادی که با شعارهای محرومیت زدایی آمده بود تمرکز گفتمانی خود را بیش از مباحث توسعه سیاسی و مشارکت بر مباحث معیشتی و اقتصادی گذارد.

جنبش سبز و بالا گرفتن رقابت سیاسی

در زمان انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۸۸، اصلاح طلبان موفق شدند بخشی از وحدت خود را در زیر اعلام نامزدی میرحسین موسوی و مهدی کروبی بدست آورند، بخشی از این وحدت البته به رفتارهای سیاسی رئیس جمهور محمود احمدی نژاد نیز ارتباط داشت که به عقیده برخی دودستگی را بیش از پیش در بین مردم و گروهها پدید آورد. وقتی احمدی نژاد به برنده انتخابات خرداد ماه اعلام شد، اصلاح طلبان ادعای تقلب کردند. این جریان سازی، واکنش شدید محافظه کاران ایرانی را به دنبال داشت. از چهره‌ها و فعالان آن‌ها در داخل ایران زندانی، تبعید یا بازنشسته شوند. شاید بزرگترین تنش رقابت سیاسی از ابتدای جمهوری اسلامی تا کنون را می‌توان در گفتمان رقیب دولت احمدی نژاد دید. الجزیره انگلیسی وضعیت ۱۳ ژوئن را "بزرگترین ناآرامی از انقلاب ۱۳۵۷" توصیف کرد. همچنین گزارش داد که اعتراضات به صورت خودجوش و بدون هیچگونه تشکیلات رسمی به نظر می‌رسید (Shirazi & Sahraei, 2018).

در پاسخ به اعتراضات اصلاح طلبان، طرفداران دولت احمدی نژاد ۱۴ ژوئن در تهران برای حمایت از پیروزی احمدی نژاد تجمع کردند. در ۱۵ ژوئن، موسوی با هواداران خود در تهران تجمع کرد، علیرغم اینکه توسط مقامات دولتی هشدار داده شده بود که هرگونه تجمع غیرقانونی است. این تجمع اولین حضور علنی موسوی پس از انتخابات بود. معترضین در اطراف برج آزادی متمرکز شدند، و در اطراف آن صفوف مردم کشیده شد (Pitney, 2009).

جدول ۳

روزنامه‌های مورد بررسی در گفتمان اصلاح طلب

مستقل
اعتماد ملی
کلمه سبز

تحلیل گفتمان ادبیات رسانه‌های نزدیک به اصلاح طلبان

تحلیل بیناگفتمانی: در متن ۲۲ خرداد ۱۳۸۸، سایت کلمه سبز، با استفاده از کلمات و عبارات نقل قول خبرگری فارس در پی مفصل بندی اعتبار برای جنبش سبز برآمده است تا به این شکل مشارکت سیاسی مردم برای رای دادن به میرحسین موسوی را در نظر بگیرد. از طرف دیگر، مسائل مهم سیاسی، اقتصادی و غیره را به صورت اصطلاحات عامیانه بیان می‌کند. درخصوص بیانیه میرحسین موسوی در خبرگزاری کلمه سبز نیز می‌توان گفت که با استفاده از واژگان و عبارات روزمره از قبیل: ملت ایران، سعی در ملموس و مفهوم کردن گفته‌هایش برای مخاطبان دارد و با دورگه‌سازی (استفاده از گفتمان روزمره در گفتمان تخصصی)، مسائل مهم سیاسی، اقتصادی و... را در غالب عباراتی عامیانه بیان می‌کند. درواقع درصدد شناساندن خود به عنوان رهبر مشارکت سیاسی در جامعه نیز برآمده است که می‌تواند جامعه را بدون خشونت نجات دهد.

تحلیل بینامتنی: روزنامه‌های مورد اشاره سعی در گفتمان سازی "من" در مقابل دیگری داشته اند. "منی که گفتمان رقیب دولت احمدی نژاد" را مدیریت می‌کنم و به دنبال اجرای قانون، بالا بردن مشارکت سیاسی، اجازه دادن به مردم برای ابراز بیان و عقیده هستم و با ترکیب "اعتراضات قانونی" مورد اشاره قرار گرفته است در مقابل "رویه‌های غیرقانونی" در متون دیگر قرار می‌گیرد و به نوعی این رویه‌های غیرقانونی دالی بر تلاش بخشی از قدرت برای محدود کردن مشارکت سیاسی منتقدان به حاکمیت تحلیل می‌شود.

اگرچه اخبار این گفتمان از طریق روزنامه‌های مختلف پخش می‌شد اما واقعیت این است که غیر از تارنمای کلمه سبز نمی‌توان روزنامه یا خبرگزاری مستقلی را در این رابطه یافت حتی روزنامه اعتماد ملی هم که تقریباً یک ماه بعد از انتخابات در تاریخ ۲۶ مرداد ۱۳۸۸ توقیف شد به طور مستقل در گستره گفتمان رقیب دولت احمدی نژاد قرار نمی‌گیرد. از این جهت با بررسی روزنامه‌های مختلف، روزنامه اعتماد و تارنمای کلمه سبز، نزدیک‌ترین دیدگاه را برای انعکاس اخبار این گفتمان داشته‌اند که کلمه سبز اولویت دارد. دال اصلی این گفتمان، انتخابات آزاد بود که در اکثر شعارهای میرحسین موسوی می‌توان آن را دید. براین اساس در این گفتمان، هم مشارکت سیاسی و هم رقابت سیاسی در کنار یکدیگر قرار دارند. این دو مفهوم پیش از انتخابات تنها به معنای تساهل و تشویق مردم به آمدن به پای صندوق‌های رای بوده است در حالی که پس از انتخابات و اعلام پیروزی احمدی نژاد به شکل تلاش برای صیانت از آرا (تقلب) در مقابل گفتمان اصولگرایی و غیریت سازی اصولگرایان و احمدی نژاد در آمده است که موسوی در تارنمای کلمه سبز، به وضوح مردم را به تلاش برای مشارکت سیاسی برای پیروزی گفتمان رقیب دولت احمدی نژاد حتی پس از انتخابات را دارد.

در مشارکت فعال، فرد براساس صلاحدید خود و آگاهانه و فعالانه در زمینه زندگی سیاسی از طریق رای گیری، رقابت سیاسی، احزاب و فرایندهای رسمی سیاسی شرکت می‌کند. به نظر می‌رسد که در زمان جنبش سبز مشارکت فعال در تقابل با سیاست‌های احمدی نژاد از طرف مردمی که نیاز به تغییر را می‌دیدند تا حدی زیادی به وجود آمد.

حسن روحانی و شعار اعتدال

اهم مناقشات انتخاباتی روحانی در برخی از جملات خلاصه می‌شود که در مناظرات سال ۱۳۹۲ و سال ۱۳۹۶ در مقابل بقیه رقبا شکل گرفت. در سال ۱۳۹۲ حسن روحانی، که خود را کاندیدای "اعتدال گرا" معرفی کرد، در برنامه تبلیغاتی که در صداوسیما داشت، از عملکرد این نهاد به شدت انتقاد کرد و آن را به "بی‌عدالتی" محکوم کرد. همچنین جمله "من سرهنگ نیستم حقوقدان هستم" او در برابر محمدباقر قالیباف انعکاس زیادی در جامعه برای رای دادن به وی داشت.

در این انتخابات دکتر حسن روحانی که سابقه عضویت تنها در دو حزب سیاسی "حزب اعتدال و توسعه" و "جامعه روحانیت مبارز" را داشت توانست حمایت گروه‌های مختلف اصلاح طلب را جلب نموده و گروه‌هایی همچون "مجمع روحانیون مبارز"، "حزب مردم سالاری"، "حزب اتحاد ملت ایران اسلامی"، "حزب اراده ملت ایران"، "نهضت آزادی"، "شورای هماهنگی جبهه اصلاحات"، "حزب اسلامی کار"، "خانه کارگر"، "انجمن اسلامی مدرسین دانشگاه" و "جبهه اصولگرایان معتدل" از وی اعلان حمایت نمایند. در کنار این گروه‌ها که به صورت قانونی در داخل ایران فعالیت می‌کنند رهبران جنبش سبز میرحسین موسوی، زهرا رهنورد و مهدی کروبی که هم اکنون در حصر خانگی در تهران می‌باشند حمایت خود را از روحانی بیان داشتند. انتخابات دوازدهمین دوره ریاست‌جمهوری ایران، احتمالاً سخت‌ترین انتخابات دور دوم برای یک رئیس‌جمهور مستقر در تاریخ جمهوری اسلامی ایران بود. معمولاً زمانی که یک رئیس‌جمهور برای دور دوم وارد رقابت انتخابات شده است، کار سختی برای پیروزی پیش‌رو نداشته است. یعنی معمولاً مردم می‌دانند که دوره ریاست‌جمهوری یک فرد هشت‌ساله است و رئیس‌جمهور موفق می‌شود در دور دوم نیز اعتماد لازم برای ادامه راه را کسب کند. از این نظر هم گرمای انتخابات و شور و هیجان کمتر است و هم نرخ مشارکت کاهش می‌یابد. این عادت ابتدا در انتخابات سال ۱۳۸۸ تا حدودی نقض شد. برای روحانی اما داستان متفاوت بود. حسن روحانی در دوره دوم ریاست‌جمهوری خود با رقبای سرسختی مواجه شد که از ابتدا با نفی کامل او و اقدامات دولتش وارد کارزار انتخابات شدند و سعی داشتند با راه‌اندازی موج نه به روحانی، آرای سلبی را به سبد خود واریز کنند. از این‌رو روحانی، با اینکه در نهایت با مشارکت گسترده و رای بالا، در پاستور ماندنی شد، اما در جریان رقابت‌های انتخاباتی در دسرهای فراوانی متحمل شد و اگر سیاست استفاده از معاون اول به عنوان

نامزد پوششی را عملی نمی‌کرد، احتمالاً در برابر حمله‌های بسیار نامزدهای منتقد مجال کافی برای عرض‌اندام و دفاع از دستاوردهایش نمی‌یافت.

براین اساس در ذیل روزنامه‌های وابسته یا طرفدار اعتدال را مورد تحلیل قرار می‌گیرد:

جدول ۴

روزنامه‌های مورد بررسی در دوره اعتدال

نهاد عمومی موافق دولت	وابسته به دولت	
شرق	ایران	دوره اول اعتدال
قانون و شرق	ایران	دوره دوم اعتدال

تحلیل گفتمان اصولگرایی در دوره اعتدال

تحلیل بیناگفتمانی: کلید تدبیر به عنوان ترکیب وصفی که در ۱۳۹۲/۰۳/۰۸ روزنامه شرق آمده است در کنار «تویوتا کریسیدا» سفید رنگ "حسن روحانی به کار رفته است تا از طرف او را به عنوان نامزد اصلاح در انتخابات معرفی کند که می‌تواند با تدبیر خود مشکلات کشور را برطرف سازد و از طرفی دیگر ساده زیستی او را با عدم تجملگرایی و استفاده از یک ماشین قدیمی به نمایش گذارده است. همچنین در ۱۳۹۲/۰۳/۱۳ روزنامه شرق استفاده از "شیخ دیپلمات" یک ترکیب اعتباری است که در کنار ضد تبلیغات گروه رقیب که اصولگرایان هستند آمده است به این شکل که دلیل جنجال در سخنرانی‌ها و بی‌نظمی تبلیغات روحانی را از جانب اصولگرایان و گروه رقیب معرفی می‌کند. در متون روزنامه‌های ایران، شرق و قانون در خصوص مشارکت سیاسی، به غیر از برخی از متون که شناسه "من" استفاده کرده است و نظر خود را ارجح شمرده است دیگر متون سوم شخص هستند. در تمامی متون از مردم یاد شده است در اینجا مردم خاصه در متن آخر روزنامه اعتماد به عنوان بانیان مشارکت سیاسی یاد شده است که "در شرایطی که این منطقه با بحران‌های گوناگون و چالش‌های خطرناک و نگران‌کننده مانند مقاوت‌های سخت و خونین حکومت‌های تمرکزگرا و اقتدارگرا در برابر اراده و خواست مردم روبه‌رو است، توانسته‌اند انتخاباتی پرشکوه را به نمایش گذارند". براین اساس در ادامه متن دولت یا منتخبان ملت، مورد تمرکز متن قرار گرفته است تا بتواند مشارکت سیاسی و دموکراسی را شکل دهد.

تحلیل بینامتنی: در ۱۳۹۲/۰۳/۱۸ روزنامه شرق بر تساهل و تخصص روحانی در قبال مسئله هسته ای روحانی تاکید شده است که از طرفی دانش و تجربه هی حل مسئله هسته ای را در قیاس با دیگران دارد و حتی رقیب او یعنی علی اکبر ولایتی بر این دانش صحنه می‌گذارد و از طرف دیگر او چهره ای قابل قبول برای هر دو جناح معرفی شده است. در ۱۳۹۲/۰۴/۰۲ روزنامه شرق، "گفتمان اعتدال" به وضوح اشاره بر پیروزی این گفتمان بر گفتمان اصولگرایی را دارد و عقلانیت، اخلاق و عدالت را دال بر مشارکت سیاسی مردم و اقبال به این گفتمان معرفی می‌کند.

در این متون خاصه در متن روزنامه ایران ۱۳۹۲/۰۳/۱۹، از "مردم‌سالاری و حاکمیت مردم" نام برده شده است که توانسته اند در ادوار مختلف با انتخابات و مشارکت سیاسی نامزد منتخب را برگزینند. گوینده در ادامه به نقد صدا و سیما و بخشی از حاکمیت که گفتمانی نسبتاً متفاوت با گفتمان اعتدال را دارند می‌پردازد که چرا مناظرات انتخاباتی زنده برگزار نشده است "مناظره نامزدهای ریاست جمهوری یکی از نشانه‌های رشد مردم‌سالاری است که در دوره‌های قبل به صورت زنده برگزار می‌شد، اما بر اساس مصوبه کمیسیون تبلیغات گویا قرار است

در این دوره به صورت پخش زنده برگزار نشود.^۱ در واقع در این متون، گوینده درصدد مصادره به مطلوب مشارکت سیاسی مردم به نفع گفتمان اعتدال برآمده است. در اینجا، بدون مراجعه مستقیم، مدیران صدا و سیما دیگران ترسیم می‌شوند که ویژگی‌های مدیریتی آن‌ها عدم انعطاف پذیری و سازش با دیگران است و در مقابل سلیقه مشارکتی مردم قرار می‌گیرند. در مقابل این دیگران، ما کسانی هستیم که از جانب اقتدار و شجاعت در مقابل تهدید ایستادگی می‌کنیم و آن را برای همیشه از بین می‌بریم.

نگاهی کلی به کارزارهای انتخاباتی حسن روحانی و ابراهیم رئیسی نشانگر آن است که هواداران حسن روحانی با تاکید بر مفاهیم مرتبط با آزادی اجتماعی و تعامل ایران با غرب در مقابل کمپینهای رئیسی با محوریت عدالت اجتماعی و توجه به دهکهای پایین جامعه ایران قرار گرفته بودند. دال مرکزی روحانی عدالت و بازیابی عزت به مردم ایران بود براین اساس مشارکت سیاسی در گفتمان روحانی نقشی بسزا داشت تا بتواند پس از مناظرات انتخاباتی پیروز بشود. این در حالی است که پس از انتخابات، روحانی کمتر به مشارکت سیاسی در سخنرانی‌ها و اخبار روزنامه پرداخت و در سه روزنامه مور بررسی یعنی ایران، قانون و اعتماد، گفتمان اعتدال سعی کرد تا بیش از اینکه رقابت سیاسی سالم را ترویج دهد به فکر پرداختن به حواشی باشد و از آرمان خود که بازیابی عزت به ایرانیان بود باز بماند.

الگوی مشارکت سیاسی و ثبات سیاسی

اساساً مشارکت را عمل فردی شهروندان می‌دانند که به عنوان عضو یک اجتماع انجام می‌دهند و از این روست که صاحب نظران مشارکت سیاسی را مجموعه‌ای از فعالیتها و اعمال شهروندان برای "اعمال نفوذ بر حکومت" یا حمایت از نظام سیاسی تعریف کردند. غالباً دو نوع مشارکت که نشانگر دخالت مردم در امور سیاسی است وجود دارد: اولین گونه مشارکت مفهومی خودجوش است که مردم با توجه به دلایل و علایق خاص سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی به دور یکدیگر جمع شده و انجمن، حزبی، نهاد و گروه ذی نفوذ و فشار را تشکیل می‌دهند که نظام‌های مبتنی بر لیبرالیسم سیاسی و دموکراسی از این دسته اند. غالباً دو نوع مشارکت که نشانگر دخالت مردم در امور سیاسی است وجود دارد: اولین گونه مشارکت مفهومی خودجوش است که مردم با توجه به دلایل و علایق خاص سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی دور یکدیگر جمع شده و انجمن، حزب، نهاد و گروه ذینفوذ و فشار را تشکیل می‌دهند که نظام‌های مبتنی بر لیبرالیسم سیاسی و دموکراسی از این دسته اند. مشارکت نوع دوم، مشارکت برانگیخته است که حکومت‌ها به خاطر منافع خود دست به ایجاد انگیزش در مردم جهت مشارکت می‌زنند. البته برخی نیز همچون "گابریل آلموند" نظریه پرداز معروف مطالعات تطبیقی و مقایسه‌ای، مشارکت را گونه‌ای دیگر دسته بندی می‌کند که شامل مشارکت متعارف و غیرمتعارف است. مشارکت در شکل متعارف^۱ شامل رأی دادن، مباحثه سیاسی، فعالیت و مبارزه انتخاباتی، تشکیل گروه و حزب، اعتلاف ارتباطات فردی با مراکز اداری و سیاسی است. در شکل غیر متعارف نیز، مشارکت شامل تجمع تظلم خواهی و دادخواهی، اعتراضات سیاسی، تظاهرات همراه با درگیری و ناآرامی شهری، آشوب، خشونت علیه جنگ پارتیزانی و نهایتاً انقلاب است. با این حال می‌توان گفت که در نظرات اکثر اندیشمندان یک وجه مشترک در خصوص مشارکت‌های سیاسی وجود دارد و آن قائل شدن به نهادمند بودن و یا غیر نهادمند بودن مشارکت سیاسی است. در حقیقت حضور مردم در فعالیتهای سیاسی یا تحت تاثیر فضا سازی‌ها و التهابات است و یا اینکه به یک رفتار نهادمند تبدیل شده است با این حال اگر فرهنگ سیاسی را مجموع نگرش‌های عامه مردم نسبت به قدرت سیاسی و نیز الگوهای رفتاری ثابت و پایدار مردم از نظر سیاسی بدانیم مشارکت می‌تواند مطمئن ترین وسیله نیل به ثبات سیاسی باشد. در حقیقت مشارکت سیاسی ضامن حیات یک نظام سیاسی است و به تدریج موجب افزایش کارآمدی و همچنین افزایش سطح رضایت مردم می‌گردد.

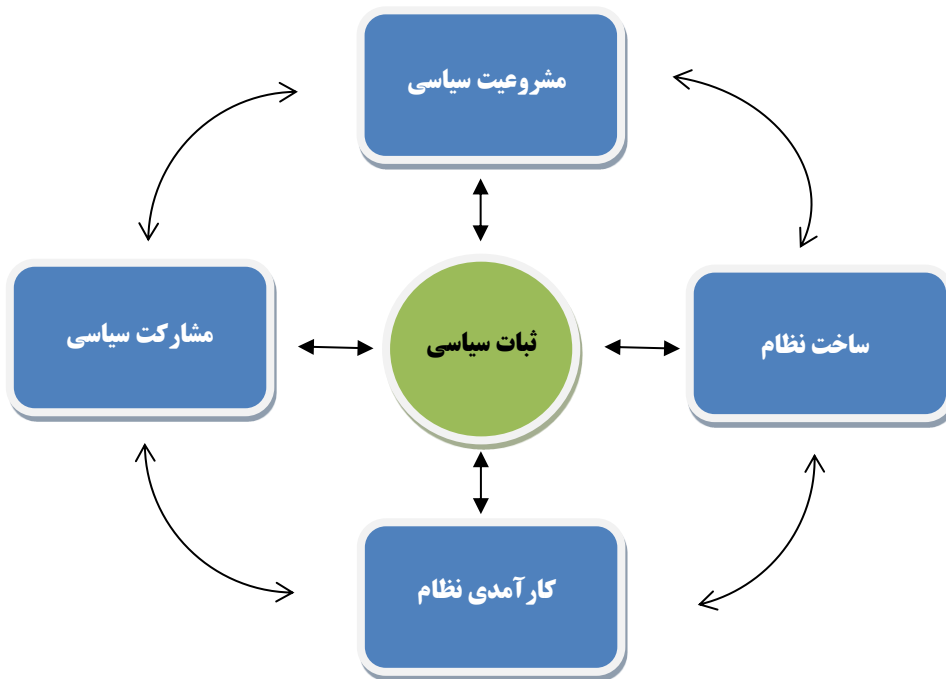
اما برخی از نظریه پردازان از جمله هانتینگتون ثبات سیاسی را نتیجه وجود یک اجتماع سیاسی یعنی وفاق اخلاقی و منافع مشترک برای حفظ نظام موجود می‌داند که قاعدتاً این وفاق اخلاقی می‌بایست از طریق نهادهای سیاسی در جوامع ارزش گذاری شود و تثبیت گردد.

^۱ Convention

البته شخص وی در نوع پولیتی یا جامعه سیاسی سنتی و مدرن را در نظر می‌گیرد. وی معتقد است در یک جامعه سیاسی سنتی، نهادهای سیاسی فاقد ضرورت کارکردی در تامین ثبات سیاسی جامعه هستند و به همین علت از اهمیت قابل اعتباری برخوردار نیستند و در نهایت در این جوامع تقاضای مشارکت سیاسی افزایش نمی‌یابد. در نظریات هانتینگتون در نقطه مقابل این جوامع، جامعه سیاسی مدرن وجود دارد که به دلیل اقتضاعات زندگی اجتماعی و بالا بودن میزان تقاضای مشارکت سیاسی، سازوکارهای سنتی از عهده پاسخگویی به درخواست مشارکت سیاسی گروه‌های خواهان مشارکت و تامین مشروعیت و اقتدار نظام سیاسی بر نمی‌آیند و به جای آن‌ها نهادهای سیاسی مدرن، عهده دار پاسداشت اقتدار و ثبات سیاسی حکومت قرار می‌گیرند. البته هانتینگتون معتقد است یک جامعه سنتی دچار عدم تعادل نمی‌گردد چرا که نیاز به مشارکت افزایش نمی‌یابد تا نهادمندی سیستم سیاسی به چالش کشیده شود. از سویی در جوامع سیاسی مدرن نیز آشفتگی ایجاد نمی‌گردد چرا که در این جوامع، نهادهای سیاسی به حد لازم رشد و پرورش یافتند و مشارکت فزاینده جامعه را سامان می‌دهند. وی صراحتاً تأکید می‌کند که بی‌ثباتی در جامعه ای رخ می‌دهد که تقاضای مشارکت سیاسی افزایش یافته است، اما نهادهای سیاسی جامعه توان پاسخ دهی به این نیاز را ندارند و این شرایط تنها در جوامع در حال گذار به وقوع می‌پیوندد. با این حال اگر تحلیل هانتینگتون را به شرایط امروز جهان تطبیق دهیم متوجه خواهیم شد که هم در جوامع مدرن و هم در جامعه سنتی این تحلیل اساساً درست نمی‌باشد. در جوامع مدرن میزان تقاضای مشارکت سیاسی بالا نیست چنانکه امروزه بسیاری از کشورهای اروپایی شاهد کاهش چشمگیر مشارکت هستند و در جوامع سنتی نیز نیاز به مشارکت همواره احساس شده است. (روزنامه رسالت، شماره ۷۲۲۵، به تاریخ ۸۹/۱۲/۲۲، صفحه ۱۸).

شکل ۱

الگوی مشارکت سیاسی و ثبات سیاسی

بحث و نتیجه‌گیری

یکی از پرطرفدارترین و در عین حال پیچیده ترین مسائل جوامع جدید، بحث مشارکت سیاسی است. مشارکت سیاسی عامل کاهنده اضطراب اجتماعی و فشارهای روانی محسوب می‌شود، زیرا شهروندان به صورت مستقیم و غیرمستقیم می‌توانند در گزینش دولتمردان و حکومت با قوانین نقش داشته باشند.

یکی از راههای مشارکت سیاسی شرکت در انتخابات است. در انتخابات فرصت مناسب برای شرکت فعالانه افراد در شکل دهی به سرنوشت خویش فراهم می‌شود. زمانی که مردم با آگاهی کامل در انتخابات شرکت می‌کنند، می‌توان گفت انتخابات عادلانه و آزاد انجام گرفته است. در مشارکت انتخاباتی میزان رأی مردم نشانگر رفتار سیاسی آنان بوده و در واقع دگرگونی سیاسی و اجتماعی با هدف توسعه و ثبات سیاسی عمدتاً از طریق مشارکت انتخاباتی حاصل می‌شود.

در تحقیق حاضر تلاش شد تا موضوع تأثیر مشارکت سیاسی بر ثبات - بی‌ثباتی سیاسی در دو دوره حسن روحانی و محمود احمدی نژاد بررسی شود. ثبات سیاسی از جمله مفاهیم دشوار و پیچیده در عرصه سیاست و حکمرانی است که در هر کشور یا نظام سیاسی تعبیر خاصی از آن می‌شود. از این رو باید گفت که ثبات امری نسبی است (خواجه سروی، ۱۳۸۲، ۴۸). بر مبنای دیدگاه فقهای اسلامی، طبق عقل و منطق فرد به افراد یا دولتی اعتماد خواهد کرد که بتواند در سایه آن به رفع نیازهای خود بپردازد. فرد یا حکومتی که بتواند اعتماد افراد جامعه را جلب کند می‌تواند به حفظ ثبات نظام حکومتی خود بپردازد.

در نتیجه، تفاوت‌ها و شباهت‌های قابل توجهی در برنامه سیاست داخلی هر دو وجود داشت. اولاً چنین نبوده که عدالت مختص برنامه محمود احمدی نژاد و اعتدال مختص برنامه حسن روحانی باشد. به طوری که مشاهده کردیم هر یک از اینها به طرق مختلف این برداشت‌های کلی را در برنامه خود مورد تأکید و تأیید قرار داده بود.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Abtahi, S. M., & Heydari, N. (2013). Partisanship in the Political System of the Guardianship of the Islamic Jurist. *Political Science Quarterly*, 24, 127-152.
- Ahmadi, A. (2022). A Look at the Position of Religious Democracy and Government. *New Horizons in Political Jurisprudence*, 12, 9-28.
- Akbari, E. A., & Amini, M. (2010). Urban Quality of Life in Iran (1986–2006). *Social Welfare Quarterly*, 10(36), 121-148.
- Delavari, A. (1999). *An Investigation of the Roots of Violence and Political Instability in Iran* [Faculty of Law and Political Science, University of Tehran]. Tehran.
- Eftekhari, A. A., & Tajik, M. R. (2002). *An Introduction to Red Lines in Political Competition*. Farhang-e Gofteman.
- Fairbanks, S. C. (1998). Theocracy versus Democracy: Iran Considers Political Parties. *Middle East Journal*, 52(1), 17-31.
- Hosseini, M. R. (2016). Political Competition and the Islamic Republic of Iran's Strategy for Defining a Desired Situation. *Rahbord*, 25.
- Huntington, S. P. (1996). *Political Order in Changing Societies*. Nashr-e Elm.
- Khajeh Sarvi, G. (2003). *Political Competition and Political Stability in the Islamic Republic of Iran*. Islamic Revolution Document Center.
- Khajeh Sarvi, G. (2009). A Framework for Analyzing Political Competition and Stability with a Focus on the Experience of the Islamic Republic of Iran. *Imam Sadeq University Research Journal*, 18–19.
- Lerner, D. (1964). *The Passing of Traditional Society: Modernization of the Middle East*. The Free Press of Glencoe, Collier-Macmillan.
- Pitney, N. (2009). Iran Election Live-Blogging (Tuesday June 16). *Huffington Post*. <https://www.huffpost.com>
- Pye, L. (2001). *Crises and Sequences in Political Development*. Strategic Studies Research Institute.
- Sanders, D. (2002). *Patterns of Political Instability*. Strategic Studies Research Institute.
- Shirazi, H. A., & Sahraei, A. (2018). Role and Impact of Parties on Political Stability in Iran: A Case Study of the Reform Government. *Strategic Studies of the Islamic Revolution*, 1(3), 67-112.
- Smith, B. C. (2000). Political Stability, Democracy, and Development. *Ettelaat Siasi Eghtesadi*, 169-170.